

פרק א'

יחידה 3 - יהודה ושמעון ממשיכים בכיבוש הארץ (א'-כ"א)

6 ספר שופטים | פרק א'

פרק א'

המספר הכיבוש		מנשי השופטים		שני מעשים נוראים	
א-ב	ג-ד	ה-ו	ז-ח	ט	י-יא
א-ב	ג-ד	ה-ו	ז-ח	ט	י-יא
א-ב	ג-ד	ה-ו	ז-ח	ט	י-יא

יחידה 3 - יהודה ושמעון ממשיכים בכיבוש הארץ (א'-כ"א)

- איזה שבט נבחר להילחם בתחילה בכנעני?
- איזה עוד שבט עלה להילחם? מדוע הם נלחמו יחד?
- הביטו במפה שלפניכם והעתיקו את שמות המקומות שכבשו בני יהודה ושמעון.

בארי מלים

"עלה ארץ בגויל" (פסוק 3) - עלה ועזר לי להילחם על הגוילה שפלה בגויל.

"מלכתי חתת שלחתי" (פסוק 1) - הם חזו בביתו הרי שביה חרפת.

"החיתיה" (פסוק 11) - דברה על לבו.

- תארו את המלחמה בבוק.
- מה יחסו של אזני-בוק לעונשו?
- מהי קרבת המשפחה בין משה לבין הקניז? מהיכן עלו בני קניז ולהיכן עברו, ומדוע?

"ובני קניז חתת על עמק התמרים"

הקדמה

ספר שופטים נפתח כהמשך ישיר לספר יהושע, והוא עוסק בעיקר בנושא כיבוש הארץ.

ישנם שבטים שממשיכים את דרכו של יהושע בכיבוש הארץ ובהנחלתה. שבטים אלו נמצאים בדרומה של הארץ ובמרכזה, ולכן המלחמה הראשונה המסופרת היא המלחמה בבזק השוכנת בנחלת יהודה, מזרחית לירושלים.

עם ישראל מתמודד עם הנוכחות של הכנעני בעמק. היתרון המשמעותי שיש לכנעני בעמק הוא מרכבות הברזל, שנותנות עוצמה ומהירות במלחמה. יתרון זה אינו קיים בהר, כיוון ששם המרכבות אינן יכולות לנוע עקב הסלעים והעליות.

עם זאת, הפסוקים מנסים להדגיש שאנו עומדים בפני תקופה שאחרי מות יהושע ואשר פניה לתקופה חדשה. ההבדל המרכזי בין שתי התקופות הוא היחס לכיבוש הארץ. בימי יהושע עם ישראל כבש שטחים נרחבים בארץ. לעומת זאת, בתקופת השופטים לא רק שחלה עצירה בכיבוש, אלא גם נסיגה באזורים שזה מכבר נכבשו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

1. מה הביא את שבט יהודה לבקש עזרה משבט שמעון במלחמתו?
2. מדוע נהגו כפי שנהגו כלפי אדני בזק?
3. מדוע מוזכרים בני הקיני במלחמת בני יהודה ושמעון?

אפשרויות למענה ולדיון

שותפות הגורל של שבטי יהודה ושמעון עולה בפסוקים אלו. הפסוקים מדגישים את היותם **אחים**. כאשר ישנה הליכה משותפת, הניצחון במלחמה מובטח. כמו כן, ללא סיוע מאת ה' אין עם ישראל מנצח, לכן הפסוקים מציינים שה' מסייע לשבטים לנצח במלחמה.

השבטים מצליחים לגבור על אדני בזק ומענישים אותו בקיצוץ כפות הידיים והרגליים. עונש זה היה מקובל במלחמות של הימים ההם. מה המטרה בעונש כזה? הרלב"ג כתב: "להפיל מורך על שאר המלכים, שייראו מלהילחם בישראל". חשוב לציין שזה נעשה דווקא במלחמה הראשונה המתוארת בספר שופטים, שהרי הכול מושפע מן ההתחלה, ואם יטילו את מוראם כבר בתחילה, בהמשך המלחמה תהיה קלה יותר. יש לציין שאדני בזק אינו מומת, אלא מת באופן טבעי בירושלים. אדני בזק נענש על מעשיו מידה כנגד מידה.²

בני הקיני הם שבט שמקורו במדיין, המלווה את ישראל במסעו. הוא התנחל בקרב ישראל וחי בשלום עם ישראל. מדוע פסוק זה נאמר כאן? האברבנאל ביאר שבני הקיני ישבו עם הכנענים בעיר התמרים, שהייתה באזור יריחו. כאשר ניצחו בני יהודה את הכנעני בחברון ובדביר, באו בני הקיני מעיר התמרים המרוחקת עד נגב ערד, כדי להצטרף לבני יהודה.³

המסרים העולים מן היחידה

1. **עזרה הדדית** - שבט יהודה פונה לשבט שמעון שיעזור לו במלחמתו בכנעני. שבט שמעון נחלץ מיד לעזור לשבט יהודה.
2. **הקב"ה דן את הרשעים** - אדני בזק נענש במידה כנגד מידה. באותה מידה שהוא נהג להתאכזר אל אחרים, כך נהגו כלפיו עם ישראל.
3. **השגחת ה'** - ה' מסייע ביד שבטי יהודה ושמעון לנצח במלחמותיהם.

- 2 דרכנו בהוראת הפסוקים היא לתמצת את הרע ולהתמקד בטוב, ולכן מומלץ לא להרחיב בתיאור עונשו של אדני בזק אלא להתמקד בכך שה' דן את עולמו, ואדם שמנצל את כוחו להרע - סופו שמקבל את עונשו. אפשרות נוספת להבנה: עם ישראל אינו בא להעניש את אדני בזק אלא למנוע ממנו לשוב וללחום, שכן אדם שאינו מסוגל לרוץ ולאחוז בחרב אינו יכול להילחם (דעת מקרא).
- 3 עיינו בפירוש הרד"ק ובדעת מקרא, שביארו באופן שונה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לספור כמה פעמים מוזכרת בפרק המילה 'שבט' בהטיותיה השונות. אח"כ ניתן לפתוח בכיתה דיון: מה מרמז לנו ריבוי המופעים הזה בכל מהלך הפרק?
2. **שאלת הפנמה:** שבט יהודה פונה לשבט שמעון שיעלה עמו למלחמה. חשבו מה היו טענות שבט יהודה ששכנעו את שבט שמעון להתגייס להילחם יחדיו. ניתן לכתוב את הטענות על הלוח. אפשר לעורר את התלמידים לדיון באמצעות חשיבה על סיבות שמשכנעות אותם לעזור לאנשים אחרים כשמבקשים מהם עזרה.
3. יש לשרטט ולהראות על המפה את האזורים שנכבשו בידי שבטי יהודה ושמעון.


יחידה 4 - כיבוש בית אל בידי בית יוסף ופירוט ערי הכנעני שלא נכבשו (כ"ב-ל"ו)

7 ספר שופטים | פרק א'

**יחידה 4 - כיבוש בית אל בידי בית יוסף
ופירוט ערי הכנעני שלא נכבשו (כ"ב-ל"ו)**

7. כיצד נקראה בית-אל בעבר?
תארו כיצד הצליחו לכבוש את בית-אל.

8. העניקו למחברכם מן המפה את שמות היישובים שבטי ישראל לא הורישו.



9. את מי לחצו האמורי להר?
10. היכן ישבו עוד אמורי?

בארי מלים

- "יחזיר" (פסוק כ"ג) - שלח מרגלים להר.
- "מבוא העיר" (פסוק כ"ד) - דרך נהנית להיכנס לעיר.
- "יזאל" (פסוק כ"ז) - החליט לשבת.
- "יחזיר" (פסוק ל"ד) - דחקים ביד חזקה והכריזום לנצח.

הקדמה

כיצד העם, שהיה מאוחד תחת שלטונו של יהושע, הידרדר להיות מפוזר ומפורד? האם ישנן סיבות נוספות לכך שעם ישראל לא הוריש את יושבי הארץ?

בית אל - בכל רחבי הארץ היו פזורות מובלעות כנעניות שהפרו את שלוותם של ישראל. דוגמה לעיר כזאת היא בית אל, הנמצאת צפונית מזרחית לעיר רמאללה בימינו, מצפון לירושלים. לפי המסופר בספר יהושע (ח', י"ז) בית אל הייתה עיר מוקפת חומה⁵, דבר המקשה על כיבושה. כיצד יתמודדו עם כך בני יוסף?

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

1. איזו בעיה פגעה ביכולתם של עם ישראל לכבוש את הארץ במלואה?
2. מדוע לדעתכם השבטים לא שיתפו פעולה ביניהם כדי לכבוש שטחים נרחבים בארץ?
3. כיצד ייתכן שישבטים כנעניים לא נכבשו?
4. חשוב להסביר לתלמידים שמשמעות המילה "הוריש", בשונה ממשמעותה בימינו, היא: ניצח במלחמה וכבש את שטחו של המנוצח, כפי שלמדנו בתורה "ואם לא תורישו מהם" (במדבר לג נה).
5. באופן כללי ניתן לומר שרוב ערי ארץ ישראל היו ערים המוקפות חומה (כך עולה מתיאור המרגלים ששלח משה רבנו, כמסופר במדבר י"ג ובספר יהושע).

אפשרויות למענה ולדיון

הכנענים המשיכו את אחיזתם בארץ לא בגלל שהשבטים היו חלשים מבחינה מלחמתית, אלא בגלל חולשתם הפנימית של עם ישראל וחוסר הרצון שלהם לכבוש את כל הארץ. מהפסוקים (כ"ב-כ"ו) עולה ששבטי ישראל יכלו להוריש את הכנעני כיוון שה' היה עמם, אך מחוסר רצון להורישם שמו את הכנעני למס. חולשה נוספת שהייתה בימי השופטים היא הפירוד בין השבטים, כך שכל שבט נלחם למען נחלתו ולא כמלחמה של כל ישראל.

הכתובים מבליטים את אופן פעולתם של שבטי יהודה ושמעון שפעלו יחדיו, בניגוד לחוסר שיתוף הפעולה בין שאר השבטים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **עמידה בדיבור** - בני יוסף הבטיחו לאיש מבית אל שתפסו שיעשו עמו חסד אם יעזור להם בכיבוש בית אל, והם עמדו בדיבורם.
2. **החשיבות שבאחדות בעם ישראל** - השבטים אינם מצליחים לכבוש כשהם אינם מאוחדים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לפתוח בכיתה דיון על מעשה האיש בבית אל. האם אין מעשהו נחשב כבגידה באנשי עירו? מדוע בכלל הסכים לגלות את מבוא העיר? מה המשמעות של בניית העיר לוז בארץ חתים?
2. יש לשרטט ולהראות על המפה את האזורים שלא נכבשו בידי שאר השבטים, וזאת ובניגוד לאזורים שנכבשו בידי שבטי יהודה ושמעון. מומלץ להנגיד את האזורים שלא נכבשו בידי שאר השבטים לעומת השטחים שיועדו לנחלה כמסופר בספר יהושע.